

UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE
PRÍRODOVEDECKÁ FAKULTA

**Proces suburbanizácie na príklade obce
Chorvátsky Grob**

2007

Marek ŠIŠOLÁK

UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE
PRÍRODOVEDECKÁ FAKULTA
KATEDRA HUMÁNEJ GEOGRAFIE A DEMOGEOGRAFIE

**Proces suburbanizácie na príklade obce
Chorvátsky Grob**

Bakalárska práca

Marek ŠIŠOLÁK

Študijný odbor 4.1.35 Geografia v administratíve

Vedúca bakalárskej práce: Mgr. Alena Rochovská, PhD.

Bratislava/Závod 2007

ČESTNÉ PREHLÁSENIE

Vyhlasujem, že som bakalársku prácu napísal samostatne s použitím literatúry uvedenej v zozname a pod odborným vedením vedúceho práce.

V Bratislave, dňa 24. júla 2007

.....

POĎAKOVANIE

Touto cestou chcem vyjadriť poďakovanie vedúcej bakalárskej práce Mgr. Alene Rochovskej, PhD. za odborné vedenie a všestrannú pomoc pri bakalárskej práci. Vyslovujem tiež poďakovanie mojej rodine a blízkym za pochopenie a trpezlivosť.

ABSTRAKT

Marek Šišolák: Proces suburbanizácie na príklade obce Chorvátsky Grob

Univerzita Komenského v Bratislave. Prírodovedecká fakulta, Katedra humánnej geografie a demogeografie

Bakalárska práca, 37 strán, 8 strán príloh, 2007

Suburbanizácia so sebou prináša množstvo sociálno-priestorových zmien, formuje sa nový spôsob organizácie spoločnosti v priestore. Suburbanizácia je proces, ktorý je súčasťou sídelných procesov prebiehajúcich v strednej a východnej Európe. V posledných rokoch dochádza k značnej premene prímestskej zóny v postkomunistických krajinách. Hlavným zameraním mojej práce bolo charakterizovanie procesu suburbanizácie a snaha identifikovať tento proces na základe vybraných charakteristík v obci Chorvátsky Grob, nachádzajúcou sa v urbánnom regióne Bratislavy.

Kľúčové slová: suburbanizácia, sociálno-geografický kontext suburbanizácie, sociálna segregácia

ABSTRAKT

Marek Šišolák: Process of suburbanization illustrated with the example of the village Chorvátsky Grob

Comenius University in Bratislava, Faculty of Natural Sciences, Department of Human Geography and Demogeography

Bachelor work, 37 pages, 8 pages of supplements, 2007

Suburbanization brings a lot of socio-spatial changes, it forms a new way of social segregation in space. Suburbanization is a part of the residential processes, which are happening in Central and Eastern Europe. In last few years the suburban zones have been undergoing constant changes in the post – communist countries. The main focus of my work was to characterize the process of suburbanization and to identify this process on the basis of the selected characteristics in the village Chorvátsky Grob, which is located in the urbanistic region of Bratislava.

Key words: suburbanisation, social-geographic context of suburbanisation, social segregation

OBSAH

ÚVOD	6
1 ZHODNOTENIE LITERATÚRY A METODIKA PRÁCE	7
1.1 Zhodnotenie literatúry	7
1.2 Ciele a metodika práce	7
2 ZÁKLADNÉ CHARAKTERISTIKY SUBURBANIZÁCIE	9
2.1 Definovanie procesu suburbanizácie	9
2.2 Vznik a vývoj suburbanizácie	11
2.3 Vývojové fázy suburbanizácie	13
2.4 Vzťah suburbanizácie a urbanizácie	14
2.5 Atribúty suburbanizácie	15
2.6 Priestorové formy suburbanizácie	15
2.7 Sociogeografická problematika suburbanizácie	16
2.8 Suburbanizácia a sociálna segregácia (separácia)	17
2.9 Rezidenčná suburbanizácia a sociálna segregácia	19
3 VYBRANÉ CHARAKTERISTIKY OBCE CHORVÁTSKY GROB	20
3.1 História obce	20
3.2 Poloha, dostupnosť, spádovosť obce	21
3.3 Vybrané demografické charakteristiky obce	24
3.4 Priestorový rast obce	30
ZÁVER	33
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	34
ZOZNAM TABULIEK, GRAFOV, MÁP A OBRÁZKOV	36
PRÍLOHY	

ÚVOD

Pre tému mojej bakalárskej práce „Proces suburbanizácie na príklade obce Chorvátsky Grob“ som sa rozhodol najmä preto, že ma už dlhší čas zaujíma prebiehajúca suburbanizácia v urbánnom regióne Bratislavy. Z viacerých sídiel z okolia Bratislavy som si vybral obec Chorvátsky Grob. Významným dôvodom je, že mám k tejto obci pracovne blízko a tak mám vhodné podmienky na sledovanie vývoja danej obce.

Suburbanizáciu chápem ako prebiehajúcu zmenu prostredia. Nemožno prehliadnuť to množstvo nových domov, budov vybudovaných počas krátkej doby. Vznikajú nové ulice, štvrte, „nové dediny“ v starších osídleniach. Počas krátkej doby sa môžete cítiť cudzincom vo svojej rodnej obci. Počas krátkej doby sa sem prisťahuje veľké množstvo nových ľudí. Kto sú títo ľudia, prečo sú práve tu a aký budú mať vplyv na budúcnosť tohto priestoru?

Cieľom tejto práce je charakterizovanie procesu suburbanizácie a vybraných sociogeografických javov všeobecne. Na základe týchto teoretických poznatkov sa pokúsím pomocou vybraných charakteristík identifikovať tieto procesy na danej obci.

1 ZHODNOTENIE LITERATÚRY A METODIKA PRÁCE

1.1 Zhodnotenie literatúry

Suburbanizácii sa od jej vzniku vo svojich dielach venuje množstvo autorov. Na jej počiatku to boli predovšetkým zahraniční autori. Keďže suburbanizačné procesy u nás nastupujú s oneskorením v porovnaní s USA či západnou Európou, domáci autori tejto problematike venujú pozornosť až neskôr. Pri štúdiu danej problematiky som vychádzal z odbornej a populárnej literatúry a štatistických údajov. Mojm hlavným zdrojom informácií bola slovenská a česká literatúra. Za veľmi dobrý literárny zdroj o suburbanizácii považujem prácu: MATLOVIČ, René, SEDLÁKOVÁ, Alena. (2004). Suburbanizácia – transformačný proces priestorovej organizácie postkomunistických miest (empirický príklad Prešova), In: Prírodné vedy, Folia geographica 7. – Prešov: Prešovská univerzita, Fakulta humanitných a prírodných vied, s. 75-103. Zo slovenských autorov som ešte využil diela Galasová, S., Korec, P. (1994), Slavík, V., Chlapovič, T. (2003), Ondoš, S., Korec, P. (2006). Z českej literatúry suburbanizácii sa venujúcich autorov som využil diela od Ouředníčka, M. (2002), Sýkoru, L. (1999, 2002, 2003). Ako už bolo naznačené proces suburbanizácie je v našom prostredí nový fenomén a práce autorov sú aktuálne. Treba poznamenať, že v prácach slovenských a českých autorov som nachádzal aj citácie zahraničných autorov použitých v tejto práci. Nápomocná mi bola i prípadová štúdia od Beňuškovéj, Z.(2003), ako i bakalárske a diplomové práce z Prírodovedeckej fakulty, Bratislava.

1.2 Ciele a metodika práce

Pri tvorbe mojej bakalárskej práce som sa zameral na suburbanizáciu a pokúsil sa identifikovať suburbanizačné procesy v obci Chorvátsky Grob.

Práca pozostáva z teoretickej časti, kapitola 2, v ktorej som pracoval s literatúrou. Pokúsil som sa vo všeobecnosti charakterizovať základné pojmy, vznik a vývoj, atribúty,

dôsledky suburbanizácie. Za mimoriadne zaujímavé považujem predovšetkým sociogeografické dôsledky suburbanizácie. Zmeny, ktoré so sebou prinášajú imigranti do prímestských suburbánnych oblastí, výrazne sa meniace sociálne prostredie týchto lokalít, správanie sa imigrantov v novom prostredí, vzťah tohto autochtónneho obyvateľstva k alochtónnemu vo vzájomnej interakcii, meniaci sa ráz tohto rurálneho prostredia absorbovaním urbánnych prvkov, ich difúziou.

V kapitole 3 sa na základe vybraných charakteristík snažím identifikovať prebiehajúce suburbanizačné procesy v obci Chorvátsky Grob. Využívam na to kvantitatívne metódy, čo predstavuje predovšetkým zber, spracovanie a následná analýza štatistických údajov. Údaje som získal na Štatistickom úrade Slovenskej republiky ako i z interných materiálov Obecného úradu Chorvátsky Grob. Forma týchto údajov však nebola úplne zhodná a bolo potrebné ich zosúladiť. Komunikáciu s pracovníkmi Obecného úradu Chorvátsky Grob možno považovať za kvalitatívne metódy. Medzi kvalitatívne metódy patrí i pozorovanie, výsledkom čoho je fotodokumentácia v prílohách tejto bakalárskej práce. Zaujímavým zdrojom boli i sekundárne informácie z internetových stránok, obecného časopisu CHORVATAN.

Pri vypracovaní bakalárskej práce som použil Microsoft Office 2000 (Word, Excel, PowerPoint). Je doplnená tabuľkami a mapami, ktoré sú prevzaté z literatúry a internetových stránok.

2 ZÁKLADNÉ CHARAKTERISTIKY SUBURBANIZÁCIE

2.1 Definovanie procesu suburbanizácie

Definície suburbanizácie sa v rôznych literatúrach odlišujú. Najčastejšie sa pod suburbanizáciou rozumie proces premiestňovania sa obyvateľstva a inštitúcií z vnútorného mesta na okraj mesta a do prímestskej zóny. Chápanie prímestskej (suburbánnej) zóny, kde sa proces suburbanizácie prejavuje, je v literatúre značne diverzifikované a teda nejednoznačné. Matlovič vo svojej konceptualizácii rozdeľuje prímestskú zónu na viacero oblastí. Sú to predmestie, prímestskú zónu, vidiecko-mestskú zónu, okrajové pásmo, mestský tieň, vidiecke zázemie.

Pojem **predmestie** má diskutabilné využitie. Najčastejšie sa používa v súvislosti s efektami suburbanizácie. V britskej geografii sa rozlišuje suburbium a suburb. Pod termínom suburbium sa chápe priestorovo samostatný, obytný, privátny areál lokalizovaný vo vonkajších častiach mesta, obývaný príslušníkmi strednej vrstvy spoločnosti, ktorí na svoju prepravu využívajú individuálnu automobilovú dopravu. Termín suburb sa používa na označenie predmestia, ktoré sa stalo integrálnou súčasťou zastavanej plochy mesta (Ouředníček, In: Matlovič, Sedláková, 2004). Suburb je teda pokročilejšie vývojové štádium ako suburbium.

Prímestská zóna je termín používaný najčastejšie v poľskej literatúre. Matlovič, Sedláková (2004) uvádzajú, podľa S. Liszewského a W. Maika pod ňou rozumieme prechodné teritoriálne pásmo, ktoré bezprostredne obklopuje kompaktné mesto a zároveň je súčasťou mestskej aglomerácie. Od susedných zón sa odlišuje interferenciou mestských a vidieckych črt. Rozsah prímestskej zóny závisí najmä od veľkosti mesta a jeho pozície v sídelnom systéme, ďalej od faktorov ako sú zastúpenie mestských funkcií, hustota obyvateľstva, percentuálny podiel zastavaných plôch, intenzita dochádzky a odchádzky za prácou a pod. V podmienkach USA vznikajú v prímestskej zóne suburbiá, tvorené areálmi bývania strednej spoločenskej vrstvy.

Vidiecko-mestská zóna je termín využívaný v anglosaskom bádateľskom prostredí. Podľa R.J. Pryora (In: Matlovič, Sedláková, 2004) ide o tranzitívnu zónu medzi kontinuitne a

kompaktne zastavanými mestskými a predmestskými areálmi centrálného mesta a vidieckym zázemím mesta. Vzniká v priestore, kde mesto uplatňuje svoju expanziu v dôsledku svojho rastu a je teda teritóriom invázie mestských foriem využitia zeme. Vyznačuje sa miešaním mestských a vidieckych foriem využitia zeme, stretávaním sa urbanizácie s ruralitou a dopadmi expanzie mesta na poľnohospodársku krajinu. V rámci tejto zóny sa vyčleňuje vnútorná a vonkajšia podzóna, ktoré sa líšia mierou prieniku mestských črt.

Medzimesto je termín, ktorý sa začal používať v nemeckom bádateľskom prostredí v súvislosti s prehodnocovaním modelov miest, ktoré odrážali tradičné funkčné väzby medzi jadrom mesta a zázemím. Tieto tradičné väzby sa pod vplyvom suburbanizácie menia a jadro mesta stráca svoje dominantné postavenie. Medzimesto sa chápe ako samostatná priestorová jednotka so zmiešaným mestsko-vidieckym charakterom. Pre vymedzenie tohto územia však doteraz neboli prijaté všeobecne akceptovateľné kritériá (Sieverts, In: Matlovič, Sedláková, 2004).

Mestský tieň je pojem viažúci sa na priestor, ktorý obklopuje vidiecko-metskú zónu. Vplyv mesta sa tu prejavuje len sporadicky. Ešte vzdialenejšou zónou od mesta je **vidiecke zázemie**, kde sa už vplyv mesta prejavuje len minimálne. V zóne mestského tieňa a vo vidieckom zázemí sa (napr. v USA) možno stretnúť s exurbiami, ktoré tvoria areály bývania najvyššej vrstvy spoločnosti.

Okrajové pásmo je pásmo so zmiešaným využitím zeme na okraji zastavaného územia mesta, ktorého morfológicko-funkčná heterogenita je odrazom koncentrácie aktivít vytláčaných z mesta pôsobením centrifugálnych síl (Whitehand, In: Matlovič, Sedláková, 2004).

Podľa Matloviča a Sedlákovej (2004) za kľúčový priestor prejavov suburbanizácie je možné označiť **prímestskú zónu**. Tá sa vyznačuje nasledovnými črtami:

- obklopuje kompaktne zastavané vnútorné mesto,
- z morfológicko-funkčného hľadiska je heterogénnym územím, vyznačujúcim sa interferenciou mestských a vidieckych foriem využitia zeme a zástavby,
- zo sociálneho hľadiska je územím prelínania sa vidieckeho spôsobu života autochtónneho obyvateľstva s mestským spôsobom života alochtónneho obyvateľstva,
- z administratívno-správneho hľadiska je tvorená zväčša územiami, ktoré nie sú administratívnou súčasťou mesta,
- je vnútorne diferencovaná z hľadiska miery urbanizácie. Najskôr sa prejavuje na územiach s najlepšimi predpokladmi, neskôr v menej atraktívnych areáloch.

Proces suburbanizácie je považovaný za jeden z najvýznamnejších transformačných procesov intraurbánnych štruktúr v postkomunistických mestách. V postkomunistických mestách badať značné oneskorenie týchto procesov oproti západoeurópskym a severoamerickým mestám. „Suburbanizácia je proces, ktorý je súčasťou dnešných sídelných procesov, prebiehajúcich v strednej a východnej Európe. V susedných štátoch – Česko, Poľsko, Maďarsko ako aj na území východného Nemecka (bývalého NDR) prebieha od začiatku transformačného procesu, v Slovenskej republike sa začal tento proces s istým oneskorením a zatiaľ s menšou intenzitou.“ (Slavík, Chlapovič, 2003)

„Suburbanizácia je proces, prejavujúci sa v industriálnej a postindustriálnej fáze urbanizácie, pri ktorom dochádza k zvyšovaniu miery urbanizácie areálov ležiacich v prímestskej zóne, ktoré sú v iniciálnej fáze suburbanizácie priestorovo odlúčené od kompaktného mesta (jadra mestskej aglomerácie). K zvyšovaniu miery urbanizácie dochádza predovšetkým pod vplyvom rozvoja rezidenčných areálov ako dôsledku imigrácie obyvateľstva z vnútorného kompaktného mesta, motivovanej túžbou po zvýšení kvality bývania a životného prostredia podmienenej technologickým pokrokom v doprave. Rezidenčná suburbanizácia je nasledovaná presunom pracovných príležitostí a komerčných aktivít z centra a vnútorného mesta ako aj vznikom nových aktivít a s nimi spätých trvalých zariadení (t.j. komerčnou suburbanizáciou), čo môže v pokročilom štádiu rozvoja viesť k vzniku okrajových miest konkurujúcich pôvodnému jadrú mestskej aglomerácie. V konečnom dôsledku môže suburbanizácia vyústiť do premeny pôvodne monocentrickej urbánnej štruktúry na polycentrickú.“ (Matlovič 2004)

2.2 Vznik a vývoj suburbanizácie

Najstaršie prejavy suburbanizácie môžeme pozorovať v Anglicku 18.storočia, kde sa rozšírila medzi príslušníkmi buržoázie móda vlastniť vilu vo vidieckom prostredí a zároveň blízko mesta. Motívom bola príťažlivosť vidieckej krajiny kontrastujúca so znečisteným prostredím priemyselných miest. Sú názory, že sa suburbanizácia prejavovala už v staroveku a v stredoveku budovaním predmestí. Vo všeobecnosti sa za začiatok suburbanizácie uznáva prelom 19. a 20. storočia. K hlavným faktorom jej vzniku a rozvoja patrili *technologické, ekonomické, sociáno-kultúrne, demografické, environmentálne a inštitucionálne faktory*:

- Vplyv technologických faktorov sa prejavil urýchlením a uľahčením spojenia medzi mestom a jeho prímestskou zónou.
- Ekonomické faktory sa prejavili štrukturálnymi zmenami v hospodárstve, ktoré vyvolali expanziu obchodných, službových a administratívnych funkcií v centrách miest, spojenú s vytláčaním obytnej funkcie a postupný nárast pozemkovej renty v centrách miest. Prímestská zóna na druhej strane poskytovala mnoho lacných a rozľahlých voľných pozemkov.
- Sociálno-kultúrne faktory sa prejavili nárastom zámožnosti mestského obyvateľstva a formovaním sa početnej vyššej strednej vrstvy.
- Demografické faktory sa prejavili prudkým rastom počtu a hustoty obyvateľov miest v dôsledku baby boomu (najmä po druhej svetovej vojne) a imigrácii vidieckeho obyvateľstva.
- Environmentálne faktory sa prejavili postupným zhoršovaním kvality životného prostredia vo vnútornom meste, čo viedlo jeho obyvateľov k hľadaniu miest bývania s priaznivejšími podmienkami.
- Inštitucionálne faktory sa prejavili územno-plánovacími rozhodnutiami s úmyslom odľahčiť neúmerne rýchly rast kompaktných jadier veľkých mestských aglomerácií.

Suburbanizácia sa začala prejavovať najskôr vo veľkých mestách USA, pričom veľký rozmach nadobudla po druhej svetovej vojne. Podmienila ju veľká natalita v 50-tych rokoch 20.st. a s ňou spätý vysoký dopyt po bývaní, podpora výstavby diaľnic a inej dopravnej infraštruktúry a bytová politika vlády ako aj čoraz častejšie využívané hypotekárne úvery. Vznikli plošne rozsiahle kolónie rodinných domov s pravidelným pôdorysom, ktoré boli vybudované na „zelenej lúke“. Rezidenčná suburbanizácia bola nasledovaná komerčnou suburbanizáciou. Dochádzalo k presunom obchodu, služieb a výrobných aktivít, čím sa znížila dochádzka do jadra aglomerácie. Dôsledkom týchto procesov bol úpadok niektorých centrálnych mestských častí. Celé mestské regióny boli zasiahnuté úbytkom obyvateľstva, na rozdiel od prímestských častí, ktoré prekvitali.

„Rozvoj typický pre mestské aglomerácie a metropolitné regióny v USA a v niektorých prípadoch aj v štátoch EÚ je z historického pohľadu veľmi odlišný od rozvoja sídelných a priemyselných aglomerácií v Českej republike (resp. na Slovensku). Je charakterizovaný chaotickým, neusporiadaným rastom, ktorý je v dôsledku absencie regulatívnych nástrojov trvalo neudržateľný. Izolované zóny monotypických aktivít sú

vytvárané spočiatku iba v rámci teritória jednotlivých mestských aglomerácií v oblastiach atraktívnych pre daný typ činnosti, následne však mohutne expandujú za hranice súčasne zastavaného územia mesta do „voľnej“ krajiny.“ (Gremlica, 2002)

2.3 Vývojové fázy suburbanizácie

J. Musil a Z. Ryšavý používajú pre rast malých miest označenie *klasická fáza suburbanizácie* (J. Musil, a kol., In: Gotgeisl, 2005). Rast predmestí starovekých a stredovekých miest možno označiť za *prvotnú suburbanizáciu*, súčasný rast suburbii, ktorý nie je spojený s priemyselnou revolúciou za *postmodernú suburbanizáciu*.

Prvotná suburbanizácia: Väčšina stredovekých miest sa v stredoveku vyvíjala z veľkej časti spájaním zástavby okolo hradu. Podhradia tak predstavujú prvé predmestia. Suburbia tak nie sú v dejinách miest ničím novým a existovali už v počiatočných štádiách vývoja miest.

Klasická (moderná) suburbanizácia: Medzi najvýznamnejšie štúdie zaoberajúce sa suburbanizáciou v rámci procesu vývoja miest patrí práca Leo van den Berga a kolektívu z roku 1982. Považujú suburbanizáciu za jednu fázu vývoja mesta, ktorá prebieha následne po urbanizácii. Autori považujú rast obytných a priemyselných predmestí za súčasť prvej fázy vývoja miest - urbanizáciu, pretože v tomto období rastie jadrové mesto. Druhú fázu označil van den Berg a kol. ako suburbanizáciu. Začínajú sa prejavovať kvalitatívne zmeny predovšetkým v oblasti bývania a dopravy. Objavujú sa automobily a autobusy, budujú sa nové trasy verejnej dopravy, rastie prepojenosť zo zázemím mesta. Následkom zlepšených dopravných možností dochádza k presunu obyvateľstva smerom na okraj a k zázemiu, za zdravším bývaním – uplatňujú sa projekty záhradných miest. Dochádza k oddeleniu bydliska a pracoviska a nárastu dochádzky do zamestnania. Formujú sa mestské aglomerácie, často hviezdicového tvaru s obyvateľstvom koncentrovaním pozdĺž hlavných dopravných ťahov v okolí mesta. Obyvateľstvo socialistických štátov je v tejto fáze obvykle odkázané na verejnú dopravu, na rozdiel od situácie v západných krajinách, kde sa čoraz viac uplatňuje individuálna automobilová doprava. Neskôr sa začínajú prejavovať aj nevýhody súvisiace predovšetkým s enormným zaťažením dopravného systému mesta. Centrum ako pracovisko sa stáva stále menej dostupným, znižuje sa dostupnosť dopravnej siete a zvyšujú sa nároky na parkoviská. Prebieha komercializácia a ústup niektorých služieb za hranice mesta. Pokles

počtu obyvateľov zaznamenáva nielen jadrové mesto, ale aj väčšina predmestí, zatiaľ čo pôvodné dedinské oblasti v širšom zázemí sa transformujú na mestské sídla. Dochádza k deurbanizácii, ktorú niektorí autori vnímajú ako konečnú fázu vývoja miest, za ktorou môže nastať reurbanizácia, alebo úpadok mesta.

Súčasná (postmoderná) suburbanizácia: V USA dochádza v poslednom období k rastu nových miest v okrajových častiach metropolitných oblastí, ktoré sú na rozdiel od klasických suburbii nezávislé na jadrovom meste metropolitnej oblasti. Takého sídla sa začínajú označovať ako exurbia, či technocity. Za typický príklad je považované Los Angeles. Jeho okrajové mestá vyrastajúce najmä na križovatkách hlavných komunikácií sú považované za budúcnosť amerických miest (Dear, Flusty, In: J. Musil a kol., 2004).

2.4 Vzťah suburbanizácie a urbanizácie

Hodnotenie vzťahov medzi suburbanizáciou a urbanizáciou je v odbornej literatúre výrazne diverzifikované. Matlovič, Sedláková, 2004, rozoznávajú tri typy chápania suburbanizácie k urbanizácii.

- a) **Suburbanizácia ako štádium rozvoja mesta a teda súčasť široko chápaných urbanizačných procesov** – toto chápanie vychádza z koncepcie L. H. Klaassena a J. P. Paelincka (1979), resp. P. G. Halla a D. Haya (1980) a van den Beraga a kol. (1982). Rozlíšili štyri vývojové štádia mesta, ktoré nazvali *urbanizácia*, *suburbanizácia*, *deurbanizácia* a *reurbanizácia*. P. G. Hall a D. Hay rozlíšili fázy životného cyklu miest, ktoré nazvali *koncentrácia*, *dekoncentrácia*, *disperzia* a *rekoncentrácia*.
- b) **Suburbanizácia ako protiklad urbanizácie** – s touto myšlienkou prišiel vo svojej práci B. J. Berry (1976). Berry konceptuoval kontraurbanizáciu ako proces dekoncentrácie obyvateľstva, implikujúci posun od stavu väčšej koncentrácie do stavu menšej koncentrácie. R. Vogelsang a T. Kontuly (1986) v tejto súvislosti navrhli jasne odlíšiť suburbanizáciu a kontraurbanizáciu. Kým suburbanizácia je spätá s vnútroregionálnou dekoncentráciou, kontraurbanizácia je spätá s medziregionálnou dekoncentráciou.
- c) **Suburbanizácia a urbanizácia ako dva odlišné spôsoby rozvoja mesta** – táto pozícia má teoretickú oporu v koncepcii centripetálnych (koncentračných)

a centrifugálnych (dekoncentračných) síl pôsobiacich v meste (Colby 1933). Centrifugálne sily vytláčajú obyvateľstvo a aktivity von z centrálnych častí miest smerom na perifériu a do prímestskej zóny. Centripetálne sily priťahujú a držia obyvateľstvo a jeho aktivity v centre a vo vnútornej časti mesta. Tieto sily môžu pôsobiť aj súčasne, pričom popri možnosti dominancie jednej sily, existuje aj možnosť rovnovážneho stavu.

2.5 Atribúty suburbanizácie

Suburbanizácia je proces, ktorý vedie k zvyšovaniu stupňa urbanizácie v prímestskej zóne.

T. Tammara (In: Matlovič, Sedláková, 2004) identifikoval päť základných atribútov suburbanizácie, na ktorých sa zhodujú viacerí autori:

- decentralizácia obyvateľstva v mestskej aglomerácii z centrálnej časti mesta a jadra mestskej aglomerácie do prímestskej zóny,
- faktorom tejto decentralizácie boli najmä environmentálne hľadiská a želanie obyvateľov bývať v kvalitnejšom prostredí,
- vo svojom iniciálnom štádiu viedla suburbanizácia k nárastu dochádzky za prácou a až v neskoršej fáze vývoja bola rezidenčná suburbanizácia sprevádzaná decentralizáciou pracovných príležitostí,
- suburbanizácia prispieva k zotieraniu hraníc medzi mestským a vidieckym priestorom zásluhou rozširovania sa nízko hustotnej obytnej zástavby a komerčných areálov,
- suburbanizácia je výrazne spätá s určitými štádiami životného cyklu ľudí.

2.6 Priestorové formy suburbanizácie

K priestorovému rozvoju mesta môže podľa Harveya a Clarka (In: Matlovič, Sedláková, 2004) dochádzať tromi spôsobmi. Prvým spôsobom je *kontinuitný nízko hustotný rozvoj* na okraji kompaktného mesta, ktorý na základe metodologických úvah považujú za súčasť urbanizácie. Ďalšie dva spôsoby už možno zaradiť k suburbanizácii. Je to jednak

skokový spôsob rozvoja zástavby, pri ktorom sú nové zastavané plochy od seba navzájom oddelené nezastavanou, voľnou krajinou. Druhou formou je *pozdlžný rozvoj*, kedy k rozvoju zástavby dochádza pozdĺž radiálnych komunikácií, vychádzajúcich z kompaktného mesta. Zástavba sa môže rozvíjať po jednej, alebo po dvoch stranách komunikácie. Rezidenčná suburbanizácia sa rozvíja najčastejšie skokovým spôsobom a pre komerčnú je charakteristický pozdlžný rozvoj. Vlastné rezidenčné areály suburbii prešli určitým vývojom svojej morfolologickej štruktúry. V prvej fáze (na prelome 19. a 20.st.) mali najčastejšie šachovnicový pôdorys, tvorený priamymi ulicami pretínajúcimi sa pod pravým uhlom. Neskôr (v 30. a 40. rokoch 20.st.) začali pribúdať zvlnené štruktúry, kde už ulice neboli dôsledne prepojené. V druhej polovici 20.st. tento vývoj viedol k presadeniu sa insulárnych štruktúr s veľkým počtom izolovaných slepých uličiek.

L. Sýkora (2001) vychádzajúc zo skúmania suburbanizácie v českých mestách konštatuje, že na transformácii prímestskej zóny sa dynamickejšie a radikálnejšie podieľajú komerčné projekty, spojené s lokalizačnými preferenciami obchodných, distribučných, skladovacích a výrobných aktivít s vysokými nárokmi na plochu a dopravnú dostupnosť. Zatiaľ čo výstavba rodinných domov je rozptýlená do mnohých malých lokalít, hypermarkety a nákupné centrá sa sústreďujú v blízkosti diaľnic a významných križovatiek. V prípade kolónií rodinných domov sa možno stretnúť s ich striktným oddelením od ostatného priestoru, limitovaným resp. kontrolovaným vstupom na ich územie, čo je fyzickým prejavom procesu separácie. Pre tieto kolónie sa zaužívalo pomenovanie citadely. Obývané sú tzv. uzavretými komunitami.

2.7 Sociogeografická problematiky suburbanizácie

Proces suburbanizácie nemení len funkčne využitie a fyzické prostredie v prímestských oblastiach mesta, ale výrazne mení aj sociálne prostredie. Obyvatelia sťahujúci sa do zázemia majú špecifické demografické, ekonomické a sociálne charakteristiky, a preto ich môžeme dobre identifikovať v ich novom prostredí. Najväčšie rozdiely sú v demografickej štruktúre. Suburbánni migranti majú mladší vekový priemer, tvoria mladé páry zakladajúce rodinu a preferujú zdravý životný štýl. Sú to ľudia s vyšším vzdelaním, vyšším príjmom a vo všeobecnosti vyšším sociálnym statusom.

Nová výstavba je často v kontakte so starou zástavbou, kde žijú pôvodní obyvatelia

s odlišným sociálnym statusom a demografickou štruktúrou. Vzniká tu sociálna nerovnosť a sociálna polarizácia dvoch skupín obyvateľov. Vzniknuté problémy vychádzajú z rozdielného spôsobu života. Najviac viditeľné v typoch zástavby, teda medzi domami pôvodných obyvateľov a migrantov.

V niektorých prípadoch môže viesť spolužitie suburbánnych migrantov a pôvodných

obyvateľov k pozitívnym prvkom, ako sú napríklad účasť v obecnom zastupiteľstve, pomoc z oblasti práva, architektúry a rôznych iných oblastí zo strany nových obyvateľov. Noví obyvatelia majú lepši politický rozhľad, prinášajú inovácie do obce. Z dlhodobého hľadiska sú suburbánni migranti prínosom pre obce.

„Suburbanizácia však ovplyvňuje okrem novo osídlených lokalít taktiež sociálnopriestorovú štruktúru pôvodného bydliska migrujúcich obyvateľov.“ (Ouředníček, 2002) Ide o tzv. proces filtrovania, kedy sa obyvatelia s vyšším statusom sťahujú do atraktívnejších rezidenčných oblastí s lepším životným prostredím. A ich pôvodné oblasti sú osídľované obyvateľmi s nižším sociálnym statusom a prichádza k určitej sociálnej degradácii prostredia. „Odchod obyvateľov s vyššími príjmami zo štvrtí vnútorného mesta a zo sídlisk na predmestie prináša zníženie sociálneho statusu týchto štvrtí.“ (Sýkora, 2002)

Sociológovia v priestorovej sociológii používajú aj termín sekundárna urbanizácia, pod ktorým rozumejú najmä sociálne stránky špecifického procesu urbanizácie. Ide predovšetkým o šírenie mestských hodnôt a vzorov mestského spôsobu života z mesta na vidiek.

2.8 Suburbanizácia a sociálna segregácia (separácia)

Separácia je proces, ktorý sa výrazne prejavuje na úrovni sociálno-demografickej intraurbánnej štruktúry. Pri tomto procese ide o priestorové oddeľovanie určitej skupiny obyvateľstva od ostatnej väčšiny v meste na základe sociálno-ekonomických charakteristík. Upozorniť treba na skutočnosť, že ide o aktívne a dobrovoľné oddeľovanie na základe vlastných preferencií. Zvyčajne teda ide o proces, ktorého sa zúčastňuje obyvateľstvo s vysokým sociálno-ekonomickým statusom, čiže reprezentanti novej elity. V dôsledku separácie vznikajú uzavreté, izolované a často strážené rezidenčné areály, v ojedinelých prípadoch kombinované s komerčným využitím.

Segregácia je proces, ktorý sa výrazne prejavuje na úrovni sociálno-demografickej intraurbánnej štruktúry. Takisto súvisí so sociálnou polarizáciou v meste. Ide pri ňom o priestorové oddeľovanie obyvateľstva na báze nízkeho sociálneho-ekonomického statusu alebo etnických, rasových, prípadne náboženských črt. Segregácia nie je dôsledkom realizácie vlastných preferencií obyvateľstva, ale vyplýva z jeho diskriminácie väčšinovým obyvateľstvom (lepšie ekonomicky situovaným, resp. väčšinovým z hľadiska etnického, rasového alebo náboženského), ide teda o vynútenú priestorovú separáciu.

V dôsledku politických zmien po roku 1989 a prechodu na trhovú ekonomiku dochádza k veľmi rýchlym a radikálnym zmenám v ekonomickej a sociálno-kultúrnej štruktúre spoločnosti. Mení sa sociálna stratifikácia spoločnosti. Objavujú sa nové požiadavky na bývanie zodpovedajúce potrebám nových obyvateľov, ktorí získali za toto obdobie vyšší ekonomický a do určitej miery aj vyšší sociálny status. Mladí ľudia s nadpriemernými príjmami, pracujúci v oblasti finančníctva, bankovníctva a informačných technológií, vyhľadávajú luxusné bývanie v nových alebo zrekonštruovaných domoch v atraktívnych častiach vnútorného mesta. Na druhej strane mladé pary zakladajúce rodinu, bohaté rodiny s deťmi sa sťahujú skôr do zázemia mesta, kde je kľudné prostredie, kde majú súkromie a pocit väčšej bezpečnosti. Tieto ich rezidenčné sídla nemajú často priamo náväznosť na kompaktnú zástavbu mesta, alebo kompaktnú zástavbu obce v zázemí mesta. To vyvoláva ich závislosť od automobilov, trávajú v nich čas cestou do zamestnania, na nákupy a za voľným časom. Tým strácajú kontakt so svojím prostredím, kde

bývajú. V týchto rezidenčných štvrtiach neprebíha takmer žiadny spoločenský život, vzniká sociálna segregácia.

Veľké vzdialenosti, ktoré ľudia prekonávajú cestou medzi bydliskom, zamestnaním, obchodmi, školou a aj kultúrnymi zariadeniami, prekonané v osobnom automobile, podľa Sýkoru (In: Matlovič, Sedláková, 2004) zvyšujú nie len spotrebu energie a produkciu emisii, ale aj hodiny strávené v automobiloch, ktoré prispievajú k tomu, že ľudia majú menej času na rodinu, susedov, komunikačné aktivity. Suburbanizácia tak prispieva k rastúcej individualizácii, strate sociálnej súdržnosti, oslabeniu sociálneho kapitálu a občianskej spoločnosti.

Rezidenčná suburbanizácia zvyšuje mieru sociálnej segregácie v prímestských častiach mesta a v jeho zázemí. Suburbánni migranti sú v sociálnom kontakte iba v pracovnom pomere a úzkom kruhu svojich blízkych, rodiny a priateľov. Majú veľmi silné väzby na mesto a takmer žiadne na svoje rezidenčné sídlo. Takmer žiadne susedské vzťahy a podieľanie sa na živote obce. Dôvody ktoré vedú novousadlíkov k takémuto správaniu sú: vyhľadávanie súkromia, rozdielne sociálne a ekonomické postavenie, odlišné záujmy, preferovanie iného spôsobu života.

2.9 Rezidenčná suburbanizácia a sociálna segregácia

Rezidenčná suburbanizácia je proces odohrávajúci sa v periférnej zóne za administratívnou hranicou mesta. Jej voľnejšia definícia pripúšťa tiež rozvoj bývania v administratívnych hraniciach mesta, no mimo jeho kompaktne zastavaného územia, resp. v kontakte so zastavaným územím.

Poznáme päť základných typov rezidenčnej suburbanizácie, a to:

- individuálna výstavba na okraji zastavaného územia obce
- kolónie rodinných domov priľahlé k zastavanému územiu obce

- kolónie rodinných domov mimo kompaktného územia obce
- samostatne stojace rodinné domy mimo kompaktného územia obce
- uzatvorená komunita

Tieto typy sú zoradené podľa pravdepodobnosti výskytu a miery sociálnej segregácie. Individuálna výstavba rodinných domov prebiehala už pred rokom 1989, ďalej pokračuje až do súčasnosti, aj keď v oveľa menšej miere ako v predchádzajúcich obdobiach. Postupne táto individuálna výstavba je nahradzovaná výstavbou kolónií rodinných domov developerskými firmami. Kolónie, ktoré nie sú prilahlé ku kompaktnému územiu obce, majú problémy s budovaním infraštruktúry a následné jej pripojenie k obci. Tento problém je ešte väčší pri domoch postavených na samote. Pri týchto dvoch naposledy spomínaných foriem je najväčší predpoklad silnej sociálnej segregácie. Piaty typ, tzv. zatvorené komunity je skôr charakteristický pre veľké mestá v USA. Sú to kolónie rodinných domov, ktoré sú oplotené a majú vlastnú strážnu službu, ktorá do areálu púšťa len obyvateľov, ktorí tam bývajú a ich návštevy. Už to nie je len sociálna segregácia, ale pridáva sa aj priestorová segregácia.

3 CHARAKTERISTIKA OBCE

3.1 História obce

Podľa archeologických výskumov územie Chorvátskeho Grobu bolo osídlené v mladšej dobe kamennej a staré nálezy hovoria o predhistorickom živote v tejto rovinatej krajine. Prvá písomná zmienka o obci s vtedajším názvom Monar pochádza z roku 1214 a nemeckí kolonisti v 14. storočí pomenovanie menia na Asgrwab – Ľadová jama. Do vývoja obce, ale aj iných území v okolí Bratislavy v polovici 16. storočia výrazne zasiahli turecké výboje. Víťazstvo Turkov v bitke pri Moháči v roku 1526 spôsobilo masový útek chorvátskeho obyvateľstva do severného Uhorska. Osídľovali spustošené miesta a v roku 1552 prišli aj na územie Chorvátskeho Grobu. Podľa poznámky zo zápisov z r. 1553 chorvátskych kolonistov povolal a usadil gróf Illésházy. V spustošenej oblasti našli nový

domov a prakticky viac ako štyri a pol storočia uchovávajú a rozvíjajú chorvátsky jazyk, zvyky, náboženstvo a kultúru. Chorváti sa zaoberali poľnohospodárstvom a vinohradníctvom. Rozvinula sa domáca výroba a ľudový výtvarný prejav - rezbárstvo, čipkárstvo, výšivkárstvo a maliarstvo. V rokoch 1634 - 1780 v obci žilo čisto chorvátske obyvateľstvo. Názov obce postupne prešiel ďalšími zmenami – od Horwat az Grwab, Horvátsky Aizgrub, Hrvátsky Grob až po terajší Chorvátsky Grob.

Busta J. Andriča pred kostolom pripomína život a pôsobenie chorvátskeho spisovateľa žijúceho v rokoch 1894–1967, priateľa Slovákov. V Chorvátskom Grobe dvadsaťštyri rokov žil a tvoril spisovateľ Milo Urban, ktorý z tamojšieho prostredia napísal knihu Spomienka na priateľov.

Obr. 1: Erb obce Chorvátsky Grob

Zdroj: www.chorvatskygrob.sk

3.2 Poloha, dostupnosť, spádovosť obce

Poloha obce patrí medzi základné sídelné charakteristiky. Popisy polohy sídiel dominovali v najstarších geografických prácach. Polohe možno priznať dôležitú úlohu pri vzniku a rozvoji sídla. Význam analýzy polohy sídla sa zvyšuje v období radikálnych politicko-spoločenských alebo ekonomických zmien prebiehajúcich v štáte, prípadne v širšom priestore štátu. Geografická poloha obce je vzťah danej obce ku geografickým javom priestoru, v ktorom obec leží (Korec, Galasová, 1994). V sídelnogeografických prácach sa najčastejšie analyzuje matematickogeografická, fyzickogeografická a humánno-geografická poloha, niekedy sa osobitne hodnotí aj sídelno-geografická poloha. Výsledkom hodnotenia uvedených troch základných druhov geografickej polohy je polohový potenciál.

Podľa mierky rozlišujeme mikropolohu (topografická poloha), mezopolohu a makropolohu sídla. U menších sídiel sa spravidla používa len mikropoloha, u významnejších sídiel aj mezo

a makropoloha. V niektorých prácach sa hodnotí aj horizontálna a vertikálna poloha (Slavík, 2004).

Mapa 1: Pozícia obce Chorvátsky Grob na mape Slovenskej republiky

Z matematickeogeografického hľadiska sa obec Chorvátsky Grob nachádza na súradniciach $48^{\circ} 13' 39''$ severnej zemepisnej šírky a $17^{\circ} 17' 27''$ východnej zemepisnej dĺžky. Uvedené súradnice boli namerané prístrojom GPRS a vzťahujú sa na bod ležiaci v priestore obecného úradu v Chorvátskom Grobe. Jeho katastrálne územie je zložené z dvoch základných sídelných jednotiek Chorvátsky Grob, Čierna Voda a hospodárskopriemyselné sídlo Triblavina s celkovou rozlohou $15\,119\,324\text{ m}^2$. Matematicko-geografická poloha sídla je nemenná.

Z fyzickogeografického hľadiska obec leží, východne od Malých Karpát, na Podunajskej nížine s mierne zvlneným povrchom a nadmorskou výškou v strede mesta 140 m.n.m. . Na severe obec susedí s Národnou prírodnou rezerváciou Jurský Šúr, ktorá ponúka možnosti krátkodobej dennej a víkendovej rekreácie, ale zároveň vystupuje ako bariéra v priestorovom rozvoji.

Pri analýze **humánno-geografickej polohy** nás najčastejšie zaujíma administratívna poloha a dopravná poloha. Obec patrí do Bratislavského kraja, okresu Senec, nachádza sa medzi obcami Ivanka pri Dunaji, Bernolákovo, Veľký Biel, Slovenský Grob. Leží 15 km severovýchodne od Bratislavy, časť Čierna Voda 2 km od mestskej časti Vajnory. Okresné mesto Senec a mesto Pezinok sú vzdialené približne 10 km . V kontexte suburbanizácie je najdôležitejšia poloha obce k hlavnému mestu Slovenskej republiky Bratislave. Výrazne tu vystupuje predovšetkým ich blízkosť.

Mapa 2: Umiestnenie obce Chorvátsky Grob a jej bezprostredné okolie

Zdroj: www.betamapy.atlas.sk

Časť Chorvátsky Grob sa nachádza na dopravnom ťahu z Bratislavy na Senec po ceste 1/61, tzv. stará senecká cesta. Zložitejšia dopravná situácia je v časti Čierna Voda, ktorá je tranzitným územím dochádzky do Bratislavy z okolitých sídiel. V obidvoch prípadoch môžeme hovoriť o preťaženej cestnej komunikácii. Situácia je predovšetkým následkom mohutnej výstavby v oblasti ako i zvýšenia počtu automobilov vo všeobecnosti. V obidvoch sídlach je absencia železničnej trati. Raritou je spojenie s Bratislavou linkou MHD, ako jedinou nemestskou časťou. Linka zabezpečuje spojenie starej časti Chorvátskeho Grobu, cez Čiernu vodu, Vajnory, na Trnavské Mýto pri priemerná prepravnej rýchlosti 38 min.. Treba podotknúť, že linka je dotovaná obcou. Spojenie s Bratislavou zabezpečujú i linky SAD po trase Bratislava, Ivánka pri Dunaji, Bernolákovo, Chorvátsky Grob s priemernou vzdialenosťou 23 km a dobou prepravy 45 min.. Priame spojenie linkou SAD s okresným mestom Senec absentuje.

Zo silného dopravného spojenia na Bratislavu a absencie priameho dopravného spojenia na Senec možno vyvodit' silnú orientáciu obce na Bratislavu vzhľadom k faktu, že smery dopravy sa rozvíjajú hlavne v závislosti k potrebám. Potvrďuje to i fakt, že percento

dochádzky do Bratislavy je 74,15, v absolútnom vyjadrení počet odchádzajúcich do Bratislavy je 502 zo 677 celkového počtu odchádzajúcich, pričom odchádzku je sumou odchádzky do zamestnania a do škôl. (Gottgeisl, 2005). Spádovosť obce môžeme doplniť i informáciami z tab. 1.

Tab. 1: **Tabuľka spádovosti obce**

Spádovosť obce (31.12.2005)

Sídlo matričného úradu	Chorvátsky Grob
Sídlo pracoviska daňového úradu	Senec
Sídlo pracoviska Obvodného oddelenia policajného zboru	Senec
Sídlo Okresného súdu	Bratislava - Nové Mesto
Sídlo Okresného riaditeľstva Hasičského a záchranného zboru	Pezinok
Sídlo pracoviska obvodného úradu	Senec
Sídlo Územnej vojenskej správy	Bratislava - Staré Mesto
Sídlo územného Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny	Pezinok
Sídlo Obvodného úradu životného prostredia	Senec

Zdroj: www.statistics.sk

3.3 Vybrané demografické charakteristiky obyvateľstva

Ako už bolo spomenuté, obyvatelia sťahujúci sa do zázemia majú špecifické demografické, ekonomické a sociálne charakteristiky a preto ich môžeme dobre identifikovať v novom prostredí. Najväčšie rozdiely sú v demografickej štruktúre. Suburbánni migranti majú mladší vekový priemer, tvoria mladé páry zakladajúce rodinu a preferujú zdravší životný štýl. Sú to ľudia s vyšším vzdelaním, vyšším príjmom a vo všeobecnosti s vyšším sociálnym statusom. Nová výstavba je často v kontakte so starou zástavbou, kde žijú pôvodní obyvatelia s odlišným sociálnym statusom a demografickou štruktúrou.

Pri skúmaní vekového zloženia obyvateľstva som použil údaje zo Sčítania obyvateľstva, domov a bytov v rokoch 1991, 2001 a informáciu z interných materiálov obce Chorvátsky Grob ku dňu 24. 07. 2007 (tab. 2, graf 1, tab. 3, graf 2, tab. 4, graf 3). Môžeme

konštatovať, že počet obyvateľov obce od roku 2001, kedy dokonca klesol v porovnaní s rokom 1991, prudko stúpol. Na základe údajov o vývoji a vekovom zložení obyvateľstva môžeme potvrdiť, že do obce Chorvátsky Grob sa v posledných rokoch prisťahovalo obyvateľstvo prevažne s mladším vekovým priemerom. Mimoriadne silnú zložku tu tvorí obyvateľstvo vo vekovej kategórii 30 – 34 rokov a 35 – 39 rokov. Tá síce bola silná aj v roku 1991, po zohľadnení časového posunu, ale v absolútnych číslach v súčasnosti tvorí jedenapol násobok počtu z roku 1991. Príklad: Vo vekovej kategórii 15 – 19 ročných bol roku 1991 počet 161 obyvateľov. V roku 2001, o desať rokov neskôr, bolo vo vekovej kategórii 25 – 29 ročných 158 obyvateľov. V súčasnosti vo vekovej kategórii 30 – 34 ročných je 269 obyvateľov. Vo vekovej kategórii 35 – 39 ročných bol nárast ešte výraznejší:

rok 1991: 20 – 24 roční, počet 133

rok 2001: 30 – 34 roční, počet 119

rok 2007: 35 – 39 roční, počet 243.

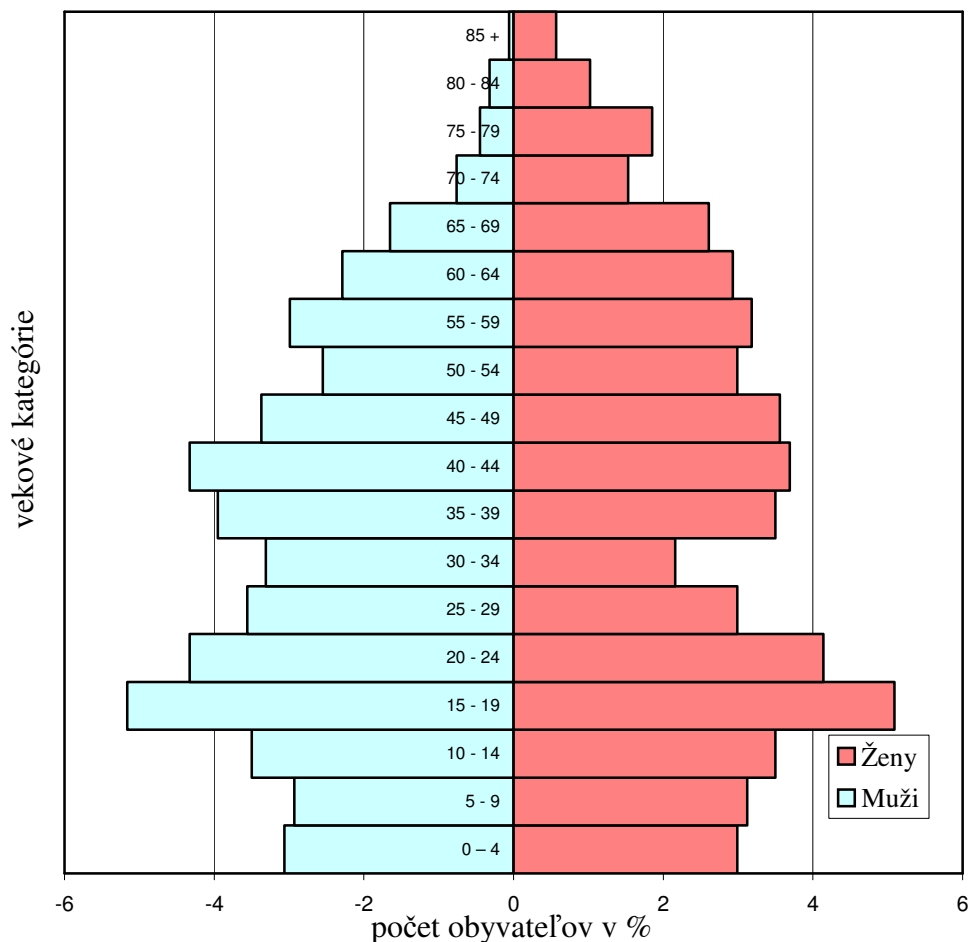
Tab. 2: Veková štruktúra obyv. podľa pohlavia obce Chorvátsky Grob v roku 1991.

Vekové kategórie	Muži	Ženy	Spolu	Podiel mužov z celkového počtu obyvateľov (v %)	Podiel žien z celkového počtu obyvateľov (v %)
0 – 4	48	47	95	3,06	2,99
5 - 9	46	49	95	2,93	3,12
10 - 14	55	55	110	3,50	3,50
15 - 19	81	80	161	5,16	5,09
20 - 24	68	65	133	4,33	4,14
25 - 29	56	47	103	3,56	2,99
30 - 34	52	34	86	3,31	2,16
35 - 39	62	55	117	3,95	3,50
40 - 44	68	58	126	4,33	3,69
45 - 49	53	56	109	3,37	3,56
50 - 54	40	47	87	2,55	2,99
55 - 59	47	50	97	2,99	3,18
60 - 64	36	46	82	2,29	2,93
65 - 69	26	41	67	1,65	2,61
70 - 74	12	24	36	0,76	1,53
75 - 79	7	29	36	0,45	1,85

80 - 84	5	16	21	0,32	1,02
85 +	1	9	10	0,06	0,57
Spolu	763	808	1571	48,57	51,43

Zdroj: Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 1991.

Graf 1: Veková pyramída obyvateľov obce Chorvátsky Grob v roku 1991

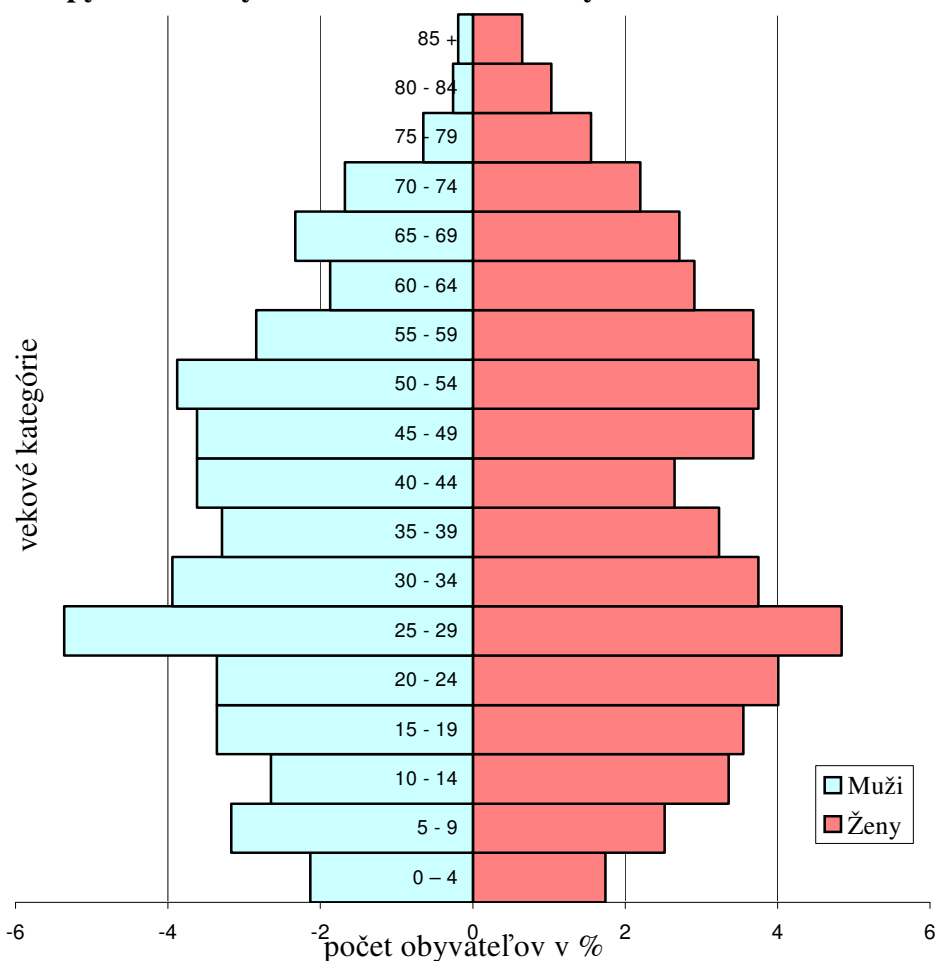
Tab. 3: Veková štruktúra obyv. podľa pohlavia obce Chorvátsky Grob v roku 2001.

Vekové kategórie	Muži	Ženy	Spolu	Podiel mužov z celkového počtu obyvateľov (v %)	Podiel žien z celkového počtu obyvateľov (v %)
0 - 4	33	27	60	2,13	1,74
5 - 9	49	39	88	3,17	2,52
10 - 14	41	52	93	2,65	3,36
15 - 19	52	55	107	3,36	3,55
20 - 24	52	62	114	3,36	4,01
25 - 29	83	75	158	5,36	4,84
30 - 34	61	58	119	3,94	3,75
35 - 39	51	50	101	3,29	3,23
40 - 44	56	41	97	3,62	2,65
45 - 49	56	57	113	3,62	3,68
50 - 54	60	58	118	3,88	3,75
55 - 59	44	57	101	2,84	3,68
60 - 64	29	45	74	1,87	2,91
65 - 69	36	42	78	2,33	2,71
70 - 74	26	34	60	1,68	2,20
75 - 79	10	24	34	0,65	1,55

80 - 84	4	16	20	0,26	1,03
85 +	3	10	13	0,19	0,65
Spolu	746	802	1 548	48,19	51,81

Zdroj: Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2001.

Graf 2: Veková pyramída obyvateľov obce Chorvátsky Grob v roku 2001

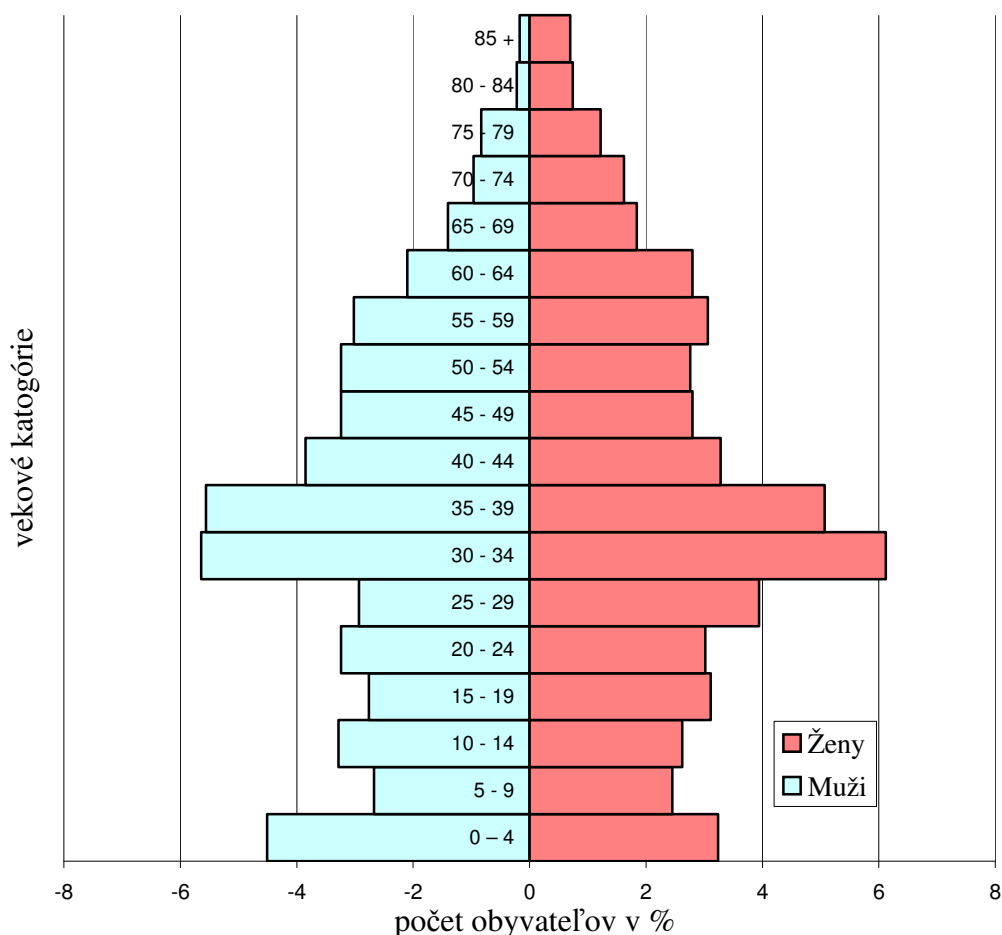
Tab. 4: Veková štruktúra obyv. podľa pohlavia obce Chorvátsky Grob k 24. 07. 2007.

Vekové kategórie	Muži	Ženy	Spolu	Podiel mužov z celkového počtu obyvateľov (v %)	Podiel žien z celkového počtu obyvateľov (v %)
0 - 4	103	74	177	4,51	3,24
5 - 9	61	56	117	2,67	2,45
10 - 14	75	60	135	3,28	2,62
15 - 19	63	71	134	2,76	3,11
20 - 24	74	69	143	3,24	3,02
25 - 29	67	90	157	2,93	3,94
30 - 34	129	140	269	5,64	6,12
35 - 39	127	116	243	5,56	5,07
40 - 44	88	75	163	3,85	3,28
45 - 49	74	64	138	3,24	2,8
50 - 54	74	63	137	3,24	2,76
55 - 59	69	70	139	3,02	3,06
60 - 64	48	64	112	2,10	2,8
65 - 69	32	42	74	1,40	1,84
70 - 74	22	37	59	0,96	1,62

75 - 79	19	28	47	0,83	1,22
80 - 84	5	17	22	0,22	0,74
85 +	4	16	20	0,17	0,7
Spolu	1134	1152	2286	49,61	50,39

Zdroj: Interné materiály obce Chorvátsky Grob.

Graf 3: Veková pyramída obyvateľov obce Chorvátsky Grob k 24. 07. 2007

Vývoj počtu obyvateľov môžeme doplniť údajmi o migrácii obyvateľstva (tab. 5, graf 4). Uvádzaný časový rad, pre nedostatok údajov, je skôr nutnosťou ako metodickým prvkom. Pre poukázanie na rastúce kladné migračné saldo sú údaje postačujúce. Údaje o východiskovom území imigrantov nie sú dostupné, nemôžeme tak tvrdiť, že sa jedná o sťahovanie z vnútorného mesta (Bratislavy).

Treba ešte povedať jednu veľmi dôležitú informáciu, a to, že veľký počet prisťahovaných ľudí do obce si tu nenahlási trvalý pobyt, “až 70% tých čo prišli do Chorvátskeho Grobu bývať” (Sme, 2007). Podľa informácií z obecného úradu, odhadujú tento počet asi na 1.500 ľudí, čo je viac ako polovica obyvateľov obce. Títo “užívatelia” sú pre samotnú obec problém, keďže z nich neplynú žiadne príjmy v podobe podielových daní, ktoré by mohli ísť na úhradu osvetlenia, energiu potrebnú na čistiareň odpadových vôd. Ako pre

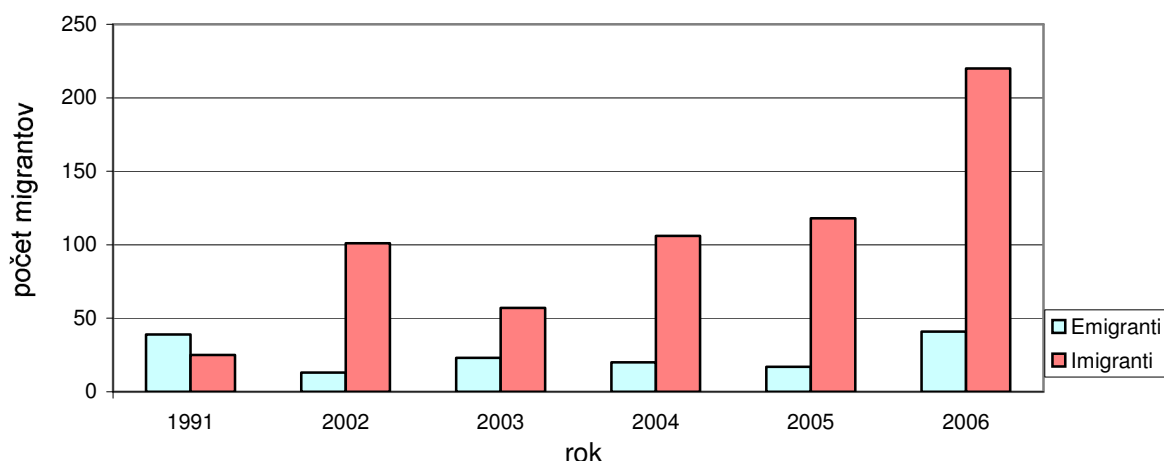
týždenník Sme (2007) uviedol starosta Štefan Balaško: "Obec potom nemôže pokrývať vysoké nároky obyvateľov na služby tak ako by chcela". Podľa Žiaka (2007) uvádza, že obec tak prichádza o 4.146,- ročne na osobu. Motivačné rozhodnutie (obmedzenie) obce v tejto súvislosti je, že do materskej škôlky sa budú prijímať len deti s nahláseným trvalým pobytom v obci.

Tab. 5: Migrácia obyvateľstva obce Chorvátsky Grob v rokoch 1991a 2002 - 2006

Imigranti	25	101	57	106	118	220
Emigranti	39	13	23	20	17	41
Saldo	-14	88	34	86	101	179
x	1991	2002	2003	2004	2005	2006

Zdroj: Interné materiály obce Chorvátsky Grob

Graf 4: Migrácia obyvateľstva obce Chorvátsky Grob v rokoch 1991 a 2002 - 2006

Ďalším demografickým znakom suburbantov je vyššie vzdelanie. Pre absenciu údajov môžeme porovnať vzdelanostnú štruktúru za roky 1991 a 2001 (tab. 6, tab. 7, graf 5). Posun, ktorý pozorujeme však môžeme vysvetliť všeobecným zvyšovaním stupňa vzdelania a nemusí byť následkom suburbanizačných procesov.

Tab. 6: Bývajúce obyvateľstvo podľa pohlavia a podľa najvyššieho skončeného stupňa školského vzdelania v roku 1991

Najvyšší skončený stupeň školského vzdelania	Muži	Ženy	Spolu	Spolu %
a	1	2	3	4
1 Základné	244	344	588	37,43
2 Učňovské (bez maturity)	267	147	414	26,35
3 Stredné odborné (bez maturity)	4	6	10	0,64
4 Úplné stredné učňovské (s maturitou)	13	11	24	1,53
5 Úplné stredné odborné (s maturitou)	57	72	129	8,21
6 Úplné stredné všeobecné	7	26	33	2,10
7 Vysokoškolské	11	19	30	1,91
8 Ostatní bez udania školského vzdelania	0	0	0	0,00
9 Ostatní bez školského vzdelania	11	32	43	2,74
10 Deti do 16 rokov	149	151	300	19,10
Úhrn	763	808	1571	100

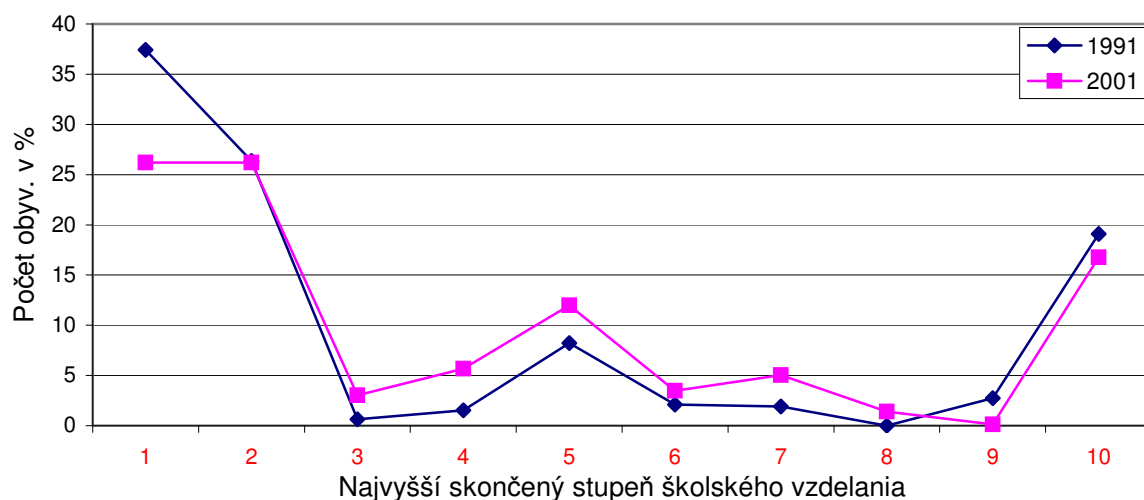
Zdroj: Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 1991.

Tab. 7: Bývajúce obyvateľstvo podľa pohlavia a podľa najvyššieho skončeného stupňa školského vzdelania v roku 2001

Najvyšší skončený stupeň školského vzdelania	Muži	Ženy	Spolu	Spolu %
a	1	2	3	4
1 Základné	157	259	416	26,21
2 Učňovské (bez maturity)	275	141	416	26,21
3 Stredné odborné (bez maturity)	26	22	48	3,02
4 Úplné stredné učňovské (s maturitou)	52	38	90	5,67
5 Úplné stredné odborné (s maturitou)	63	127	190	11,97
6 Úplné stredné všeobecné	10	45	55	3,47
7 Vysokoškolské	39	41	80	5,04
8 Ostatní bez udania školského vzdelania	10	12	22	1,39
9 Ostatní bez školského vzdelania	0	2	2	0,13
10 Deti do 16 rokov	132	134	266	16,76
Úhrn	766	821	1 587	100

Zdroj: Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2001.

Graf 5: Bývajúce obyv. podľa najvyššieho skončeného stupňa školského vzdelania v rokoch 1991 a 2001

3.4 Priestorový rast obce

I keď sú mestá a sídelné štruktúry formované a pretvárané v dlhodobej perspektíve, ich niektoré časti môžu v špecifických obdobiach prechádzať radikálnymi zmenami (Sýkora, 2003). V obci Chorvátsky Grob môžeme tieto radikálne zmeny jednoznačne identifikovať. Mohutná výstavba v obci a najmä jej časti Čierna Voda sú toho dôkazom. Sedílek (2007) píše: kým pred rokom 1989 bol Chorvátsky Grob dedinou odsúdenou na dožitie a platila tu stavebná uzávera, v súčasnosti je azda najrýchlejšie sa rozrastajúcou obcou na Slovensku. Dodáva, že je predpokladané stavebné splynutie dvoch častí obce (mapa 3) a možný nárast obyvateľov obce až na desaťtisíc. Túto informáciu potvrdili i na obecnom úrade v Chorvátskom Grobe, kde podľa územného plánu v horizonte do roku 2020 očakávajú nárast o 4760 obyvateľov s počtom asi 1460 nových domov a do roku 2030 odhadujú počet obyvateľov na 12-15tisíc.

Ako možno vidieť z tab. 8 a grafu 6 do roku 2001 je vývoj osídlenia v obci stagnujúci a nevýrazný. Zlom nastáva po tomto období. V súčasnosti popri individuálnej výstavbe evidujeme niekoľko projektov investičnej výstavby rodinných domov a bytov, ktoré sú v rôznych štádiách realizácie: Suché Miesto, Čerešňové I, Čerešňové II, Monarská alej, Panónsky háj v časti Čierna Voda, kde sa zároveň budujú aj sídla topmanažmentu slovenského výrobného závodu kórejskej automobilky KIA. Výstavba v Chorvátskom Grobe je menej rozsiahla: momentálne dobieha individuálna výstavba na Severnej ulici, realizuje sa Výhon. A treba spomenúť aj nedostavané bytovky na Školskej ulici. (Sedílek, 2007) Dopátrať

sa aktuálneho počtu domov a bytov v obci je zložité, keďže sa k tomu nevedú priame štatistiky, počet sa rýchlo mení a veľa domov je obývaných bez prihlásenia (okolo 500 neprihlásených domom odhadujú na obecnom úrade). Presnejšie údaje môžeme o počte v priebehu dvoch rokov plánovaných dokončených domov získať z tab. 9.

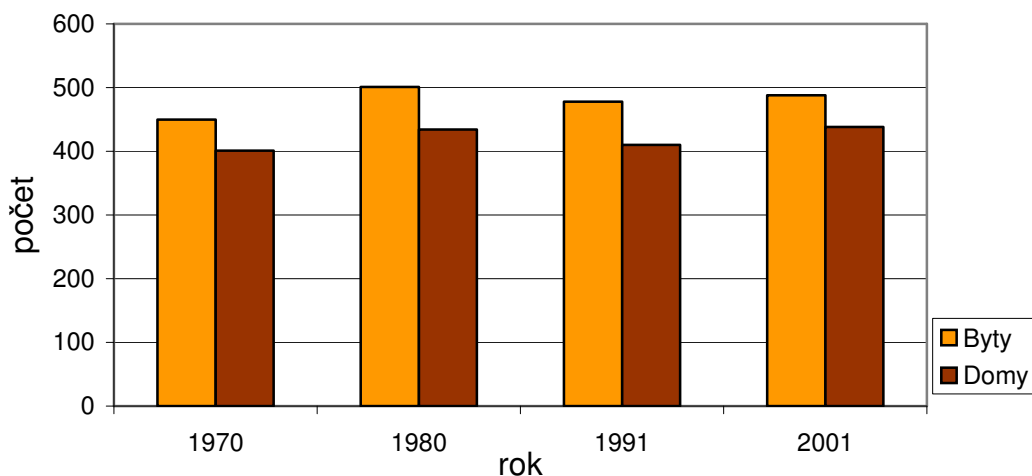
Nárast obyvateľstva vytvorí tlak aj na vybavenosť obce. Zásobovanie si prísťahovalci saturujú z mesta. (Beňušková, 2003) Vo svojich projektoch ju majú naplánovanú stavitelia projektov Suché Miesto, Čerešňové II a Monarská alej. (Sedílek, 2007) Budovanie občianskej vybavenosti ako i vzájomných vzťahov, kontaktov a príležitostí ku kontaktu obyvateľov je veľmi dôležité, aby sa z obce nestalo len „miesto na spanie“.

Tab. 8: Vývoj počtu obyvateľov, domov a bytov v obci Chorvátsky Grob

Obyvatelia	2080	1919	1571	1587
Byty	450	501	478	488
Domy	401	434	410	438
Rok	1970	1980	1991	2001

Zdroj: Štatistický lexikón obcí SR 2002

Graf 6: Vývoj počtu domov a bytov v obci Chorvátsky Grob

Mapa 3: Poloha častí Čierna Voda a Chorvátsky Grob

Zdroj: www.chorvatskygrob.sk

Tab. 9: Prebiehajúca a plánovaná výstavba v lokalitách obce Chorvátsky Grob

Lokalita	Celková výmera v ha	Počet domov/parciel	Developer/predajca	Internet
Suché miesto	8	134	CW Invest	www.cwinvest.sk
Panónsky háj	5	95		www.panonskyhaj.sk
Čerešňové II	?	110(odhad)	Domex	www.domex.sk
Monarská alej	10	99	Property Investment	www.monarskaalej.sk
KIA	10	71	MH Developing	
Výhon	3	36	Taurito	www.taurito.sk
Spolu	36	546		

Zdroj: CHORVATAN, 1, 2007

ZÁVER

Jedným z cieľov práce bolo všeobecne popísať základné charakteristiky suburbanizácie zamerané na vznik, vývoj, atribúty, formy. Nasledovala charakteristika sociálno-geografického kontextu suburbanizácie.

Ďalším cieľom bolo poukázať na tieto procesy v obci Chorvátsky Grob. Analýzou vybraných demografických ukazovateľov a priestorového rastu obce môžeme prebiehajúci proces suburbanizácie v obci potvrdiť.

Aký bude mať tento vývoj dôsledky môžeme predpokladať na základe výskumov, odborného-náučných prác, pozorovania z iných krajín. Keďže je to na Slovensku nový fenomén, dostáva sa mu pozornosti a práce zamerané na túto tému sú nové a aktuálne. Môžeme posúdiť dôsledky, ktoré suburbanizácia so sebou prináša, či už to sú pozitívne, alebo negatívne. Na negatívne dopady suburbanizácie tak môžeme pripraviť vhodné opatrenia. Štruktúra osídlenia sa vyznačuje vysokou zotrvačnosťou a procesy jej zmien prinášajú v podstate nezvratné zmeny vo využívaní krajiny človekom. Preto považujem za opodstatnené venovať týmto zmenám náležitú pozornosť.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

- BEŇUŠKOVÁ, Zuzana. (2003). Premeny okrajových zón Bratislavy. Ústav etnológie SAV, Bratislava
- GALASOVÁ, S., KOREC, Pavol. (1994). Geografická poloha Bratislavy v nových hospodársko-politických podmienkach. Geografický časopis, 46, s. 75-86.
- GOTTGESL, Gabriel. (2005). Zhodnotenie intenzity suburbanizačných procesov v zázemí Bratislavy. Diplomová práca. KHG. Prírodovedecká fakulta, Bratislava, s. 80.
- GREMLICA, Tomáš. (2002). Neusporiadaný, neregulovaný a z dlhodobého hľadiska neudržiteľný rast mestských aglomerácií. In: Sýkora, L., ed: Suburbanizace a její sociální, ekonomické a ekologické dusledky. Praha, Ústav pre ekopolitiku, o.p.s., s. 21-38.
- KURTA, Tomáš. (2005). Zvláštne správanie „prist'ahovalcov“ v suburbánnych zónach Bratislavy. Bakalárska práca. KHG. Prírodovedecká fakulta, Bratislava, s. 69.
- KURTA, Tomáš. (2007). Sociálno-geografický kontext suburbanizácie. Diplomová práca. KHG. Prírodovedecká fakulta, Bratislava, s. 170.
- MASÁR, Daniel. (2006). Priestorový rast mesta Pezinok. Bakalárska práca. KHG. Prírodovedecká fakulta, Bratislava, s. 57.
- MATLOVIČ, René, SEDLÁKOVÁ, Alena. (2004). Suburbanizácia – transformačný proces priestorovej organizácie postkomunistických miest (empirický príklad Prešova), In: Prírodné vedy, Folia geographica 7. – Prešov: Prešovská univerzita, Fakulta humanitných a prírodných vied, s. 75-103.
- MORÁVKOVÁ, Zuzana. (1999). Analýza procesov suburbanizácie Bratislavy v okrese Malacky. Diplomová práca. KRG OaPK. Prírodovedecká fakulta, Bratislava, s. 111.
- ONDOŠ, Slavomír, KOREC, Pavol. (2006). Súčasné dimenzie sociálno-demografickej priestorovej štruktúry Bratislavy. Sociológia, 38, s. 49-82.
- OUŘEDNÍČEK, Martin. (2002). Suburbanizace v kontextu urbanizačního procesu. In: Sýkora, L., ed: Suburbanizace a její sociální, ekonomické a ekologické dusledky. Praha, Ústav pre ekopolitiku, o.p.s., s. 39-54.
- SEDÍLEK, Marián. (2007), Obec sa tento rok výrazne rozšíri. CHORVATAN, 1, 2007, s.1-7.
- SLAVÍK, Vladimír, CHLAPOVIČ, Tomáš. (2003). Územné plány obcí ako predpoklad suburbanizácie v zázemí Bratislavy. In: Novák, S. (ed.): „Geografické aspekty

- středoevropského prostoru“ – česko-slovensko-polská konference. Masarykova univerzita v Brně, Pedagogická fakulta, s. 137-141.
- SME, (2007). Chorvátsky Grob. Článok dostupný na internete, 09. februára 2007.
<http://www.sme.sk/c/3139464/Chorvatsky-Grob.html>.
- SÝKORA, Luděk. (2002). Changes in the internal spatial structure of post-communist Prague. Geojournal, Vol. 49, No.1, Springer Netherlands.
- SÝKORA, Luděk. (2002). Suburbanizace a její sociální, ekonomické a ekologické dusledky. Praha, Ústav pre ekopolitiku, o.p.s., s. 191.
- SÝKORA, Luděk. (2003). Suburbanizace a její společenské důsledky. Sociologický časopis/Czech Sociological Review, 2003, Vol. 39, No. 2
- ŽIAK, Ľ. (2007). Ak nemáte trvalý pobyt na Čiernej Vode, až 4146 Sk ročne za vás získa iná obec. Článok dostupný na internete, 02. januára 2007.
<http://www.ciernavoda.info/cl.asp?cl=555>.

Štatistické materiály (ŠÚSR)

- Štatistický lexikón obcí 2002. ŠÚ SR, Bratislava
- Vybrané údaje za základné sídelné jednotky Bratislava – vidiek 1991
- Výsledky sčítania obyvateľstva, domov a bytov z roku 1991
- Výsledky sčítania obyvateľstva, domov a bytov z roku 2001

Internet

- www.ciernavoda.info
- www.civil.gov.sk
- www.chorvatskygrob.sk
- www.mkregion.sk
- www.obce.info
- www.sme.sk
- www.statistics.sk
- www.tik.sk
- www.tourist-channel.sk

ZOZNAM TABULIEK, GRAFOV, MÁP A OBRÁZKOV

Zoznam tabuliek v texte

Tab. 1: Tabuľka spádovosti obce

Tab. 2: Veková štruktúra obyv. podľa pohlavia obce Chorvátsky Grob v roku 1991.

Tab. 3: Veková štruktúra obyv. podľa pohlavia obce Chorvátsky Grob v roku 2001.

Tab. 4: Veková štruktúra obyv. podľa pohlavia obce Chorvátsky Grob k 24. 07. 2007.

Tab. 5: Migrácia obyvateľstva obce Chorvátsky Grob v rokoch 1991 a 2002 - 2006

Tab. 6: Bývajúce obyvateľstvo podľa pohlavia a podľa najvyššieho skončeného stupňa školského vzdelania v roku 1991

Tab. 7: Bývajúce obyvateľstvo podľa pohlavia a podľa najvyššieho skončeného stupňa školského vzdelania v roku 2001

Tab. 8: Vývoj počtu obyvateľov, domov a bytov v obci Chorvátsky Grob

Tab. 9: Prebiehajúca a plánovaná výstavba v lokalitách obce Chorvátsky Grob

Zoznam grafov v texte

Graf 1: Veková pyramída obyvateľov obce Chorvátsky Grob v roku 1991

Graf 2: Veková pyramída obyvateľov obce Chorvátsky Grob v roku 2001

Graf 3: Veková pyramída obyvateľov obce Chorvátsky Grob k 24. 07. 2007

Graf 4: Migrácia obyvateľstva obce Chorvátsky Grob v rokoch 1991 a 2002 - 2006

Graf 5: Bývajúce obyv. podľa najvyššieho skončeného stupňa školského vzdelania v rokoch 1991 a 2001

Graf 6: Vývoj počtu domov a bytov v obci Chorvátsky Grob

Zoznam máp v texte

Mapa 1: Pozícia obce Chorvátsky Grob na mape Slovenskej republiky

Mapa 2: Umiestnenie obce Chorvátsky Grob a jej bezprostredné okolie

Mapa 3: Poloha častí Čierna Voda a Chorvátsky Grob

Zoznam obrázkov v texte

Obr. 1: Erb obce Chorvátsky Grob

Zoznam obrázkov v prílohe

Obr. 1: Staršia zástavba v obci

Obr. 2: Nedokončené bytovka na Školskej ulici

Obr. 3: Severná ulica

Obr. 4: Individuálna zástavba na Severnej ulici

Obr. 5: Zástavba Výhon

Obr. 6: Výhon – typizované domy

Obr. 7: Výšková zástavba

Obr. 8: Výšková a nízkopodlažná zástavba na „zelenej lúke“

Obr. 9: Radová zástavba

Obr. 10: Zástavba

Obr. 11: Zástavba

Obr. 12: Zástavba

Zoznam máp v prílohe

Mapa 1: Oblasti Chorvátskeho Grobu